

מידענית 9

השבוע נפרדנו מחברתנו היקרה, **אסתר לדרמן** ז"ל. תנחומים למשפחה. מצורפים דברים שנאמרו בלוויה.

אסתר לדרמן

אסתר לדרמן נולדה בשנת 1932, בעשרים לחודש מרץ, וחייה כמעט 92 שנים. היא נולדה בשם אלפרידה הרצבאוור ובהמשך נקראה גם תמר טרבייטש.

כך סיפרה אסתר – "נולדתי לאבי פרץ ולאשה, אותה איני יכולה לכנות אמא, כי אני לא יודעת מי היא. אשה זו הותירה צלקת בגופי, אותה אני נושאת עד היום. היא גרמה לכוויה קשה בגופי כשאני תינוקת עדיין. כשהחלמתי מהכוויה, אבי העביר אותי לאימו, סבתי, שחיה בכפר הגרמני זייצי, על גבול צ'כיה. שם גדלתי עד 1940. היה לי טוב אצל סבתי. כשהיית בת 8, סבתא העבירה אותי למשפחה קתולית. את סבתא שלחו הנאצים למחנה טרזינשטייט ושם מצאה את מותה. גרתי אצל משפחת קוק. אם המשפחה הייתה משותקת, ואני כילדה עשיתי את כל עבודות הבית.

עם תום המלחמה הגעתי לבית יתומים בצ'כיה. ארגון הג'וינט חיפש ילדים יהודים שנשארו לבד, ללא קרובי משפחה. כך מצאו אותי, אבל אף פעם לא סיפרו לי מי אני, מאיפה הגעתי, למי אני שייכת. לא ידעתי על עצמי ועל מוצאי דבר. האם אני יהודיה? ומה זה אומר." מבית היתומים עברה אסתר, אחרי שנתיים, לברטיסלבה, שם הייתה ההכשרה של השומר הצעיר. בהמשך, כשהיא בת 17, הגיעה לישראל עם קבוצת "אל על" והופנו לקיבוץ מענית. היו 64 נערים ונערות שהגיעו למענית ורק שתיים נשארו בקיבוץ.

על הפגישה המחודשת עם האבא, כאן בארץ, סיפרה אסתר - "הגעתי למענית מתוך ידיעה שאני לבד בעולם, ואז נאמר לי לנסוע לירושלים שם מחכה לי אבי. הגעתי לירושלים לפגישה העלומה, לא ידעתי את מי אפגוש. ראיתי לפני איש מבוגר ואתו אישה זרה לי. פשוט לא ידעתי איך להתייחס אליו. עד גיל 17 לא ידעתי עליו דבר, לא הרגשתי כלום כלפיו, אבל שאלה אחת הציקה לי ואותה הפניתי אליו. איפה היית כל השנים בהן אני כל כך סבלתי, התגלגלתי מבית לבית? לא הייתה לו תשובה עבורי.

אבי הגיע לארץ לפני פרוץ המלחמה וחי בבית יוסף. גיליתי אז שיש לי אחות אותה לא ראיתי עד עצם היום הזה. אחות שחיה בגרמניה, מבוגרת ממני בשש שנים. הוא סיפר לי שכתב לה וביקש ממנה לבוא לישראל וגם סיפר לה שיש לה אחות בארץ. התשובה שהוא קבל ממנה, שהיא לא רוצה לבוא לישראל כי מספיק סבלה כיהודייה. לצערי אני אפילו את שמה לא יודעת. מה שעוד סיפר לי אבא שהיא התחתנה עם חיל גרמני שהציל את חייה במלחמה.

אבא אהב אותי מאוד, את זה חשתי מיד, אך לא יכולתי להבין למה אני לא אוהבת אותו. לצערי לא נוצר בינינו קשר, הוא אבא שלי אז מה. אבא ביקש שאשאר איתם בירושלים, הם משפחה שלי והגיע הזמן להיות יחד. אבל אני חד משמעית הבהרתי לו שאני חיה בקיבוץ, שם הבית שלי ולשם אני חזרת.

דף מידע מספר 9 (138) 7/3/2024

למרות הריחוק שלי ממנו, אני לא שכחתי שהוא אבי, ובשנת 1955 הבאתי אותם, אותו ואת אשתו, אלי לקיבוץ, כאן חיו עד יומם האחרון. אבי ואשתו שניהם קבורים במענית."

בזמן הזה, במענית, הגיעו לקיבוץ חברי נוער מעלית הנוער, יתומי המלחמה מפולין - קבוצת "ניצנים". שם אסתר פוגשת את לונקה - אריה.

אסתר - "לונקה ואני נקשרנו זה לזו ולבסוף התחתנו. שנינו צעירים והרצון להיות יחד גבר על כול המכשולים.

בשנת 1952 נולד בנו הבכור, עוזי. אני, שלא גדלתי בבית מסודר, עם הורים אוהבים ודואגים, החלטתי שכול מה שאני לא קיבלתי ולא היה לי אתן לילדי. כול חיי נאלצתי לדאוג לעצמי ולא גדלתי בבית מוגן. הייתי בת עשרים כשעוזי נולד. מאוד שמחתי בו ובאמת נתתי לו את כול החום והאהבה שהיו עצורים בי.

בשנת 1961 נולדה בתנו אסנת. כשראיתי את התינוקת הקטנה והמתוקה נזכרתי בכוויה שגרמה לי אמי ולא יכולתי להבין איך אפשר להרע ליצור מקסים כזה. אין לי מושג למה היא עשתה זאת, איך פגעה בי כול כך.

החיים במשק היו טובים וכול אחד מאתנו תרם את חלקו, במשך השנים עסקתי בהרבה תחומים במשק. עבדתי בגן ירק, עבדתי במטבח. כול השנים הייתי באקונומיה. בשנים האחרונות הרביתי לאפות, אני מאוד אוהבת לאפות. יחד עם לונקה התבגרנו. ידענו ליהנות מהחיים, היינו נוסעים לטיולים בחו"ל, לפעמים יחד ולפעמים כל אחד לחוד. למרבה הצער והכאב, בשנת 2007 לונקה חלה ותוך זמן קצר נפטרה. למזלי אני לא לבד כי יש לי משפחה נפלאה."

אסתר אהבה את החיים, וגם אחרי מותו של לונקה המשיכה לחיות ולבלות. נסעה לחו"ל כל שנה עם אסנת ובילתה עם חברות. ובעיקר נתנה את כל כולה למשפחה - ילדים ונכדים. באהבה גדולה.

בין כלל עיסוקיה של אסתר, היה לה תחביב, הרבה שנים - בשעות הערב והלילה עשתה **פאזלים** של מאות ואלפי חלקים. כששומעים את קורות חייה, נראה כאילו ניסתה שוב ושוב לפתור את הפאזל של חייה ומשפחתה. פאזל קשה ומורכב, שלפחות חלק אחד (אחת) תמיד היה חסר.

לאסנת ועוזי ולכל המשפחה - אנחנו אתכם בצערכם. תודה לסוניה המטפלת האהובה שטיפלה בה באחרית ימיה, ולבית לידור בברקאי.

תודה לאסתר על חיוך ומאור פנים. יהי זכרה ברוך.

נילי

סבתא

דבר ראשון אני חייב להגיד לכם שצריך להזדרז, כי הדבר שסבתא הכי שנאה זה לויות ארוכות. "כמה אפשר לדבר?" היית אומרת לי. אבל בכל זאת הייתי חייב להגיד לה כמה מילים. סבתא, אני ממש השתדלתי שזה שיהיה כמה שיותר קצר כדי שהאנשים פה לא יעמדו הרבה זמן, אל תדאגי. אז נתחיל בתודות, ראשית לצוות בבית לידור שטיפל בה בשנה האחרונה ברגישות ומקצועיות. תודה רבה לכם. לכל מי שטרח והגיע הנה לכבד אותה בדרכה האחרונה, תודה רבה גם לכם. ותודה ענקית לאשה ענקית ומדהימה שהיא כבר מזמן חלק מהמשפחה שלנו, סוניה. תודה רבה על כל מה שעשית בשבילנו. לעולם לא נשכח את זה.

סבתא, האישה הכי טובה שפגשתי. אני יודע שכל אחד חושב שיש לו את הסבתא הכי טובה בעולם, אבל לדן, לי, למיכה, לגילי, לבן ועפרי הייתה את הסבתא הכי טובה בעולם. לסבא לונקה הייתה את האשה הכי טובה בעולם,

דף מידע מספר 9 (138) 7/3/2024

לעוזי ואסנת הייתה את האמא הכי טובה בעולם, לבני ורגולה הייתה את החמה הכי טובה בעולם, איך אני יודע? פשוט כי אני מכיר אותה מאז שנולדתי.

לסבתא לא היו חיים קלים, בכלל לא. מי שקרא את הספר שהיא כתבה על הסיפור חיים שלה יבין. אבל בכל זאת, לא הייתה יכול לראות את זה עליה. אישה שכל כולה לב ונתינה. אני בכלל לא יכול לזכור את כל הסיפורים שאנשים מהקיבוץ סיפרו לי עליה בכל השנים, אבל רובם הלכו ככה - "ביקשנו ממנה שתלמד אותנו להכין איזה מאכל או מאפה (סבתא הייתה קונדיטורית מספר אחת) וכל מה שהיא אמרה זה - תקנו את המצרכים ואני אגיע אליכם אחר הצהריים ואלמד אתכם."

היא נשארה שעות עד שהתלמיד או התלמידה עמדו בסטנדרטים שלה. כל כך הרבה אנשים שפגשו אותי וידעו שאני הנכד של אסתר לדרמן אמרו לי שהיא הייתה כמו אמא שלהם. זאת הייתה סבתא אסתר לב ענק. נתינה ועשייה בשביל האחר הייתה דרך חיים בשבילה, לא דיבורים ריקים מתוכן.

יש לי כל כך הרבה זיכרונות ממך - האהבה שנתת לי, הנתינה האין סופית שלך, הכנות שלך, הישירות שלך, סידורי הארון המפורסמים שלך כמו חיילים, רולדה, עוגת כרוכיות, קרמשניט, שטרודל, פחזניות, שושנים, ריזוטו, שניצלים, מקלות מלוחים, עוגיות אגוזים, עוגיות ריבה, בילוים וסידורים ביחד שתמיד כללו מסעדה, סופר או משתלה, עבודות בגינה אצלך וגם שהתחלנו קצת לחפף, תמיד עמדת על המשמר ודאגת שנשלים את המשימה. יום שבת אחה"צ אצלך במרפסת.

אני זוכר את הנסיעה האחרונה שלנו ביחד לים. כמה אהבת אותי. נסענו אני את וסוניה, והיה יום ממש חם, עמדנו כמה דקות בשקט ואז אמרת לי יאללה קח אותי הביתה. הרגשתי שזאת הייתה סגירת מעגל בשבילך, פרידה מהים. נראה לי שזאת הייתה הפעם הראשונה שראיתי מבט מנצנץ מדמעות אצלך בעיניים. אני זוכר את הטיולים שלך בעולם עם סבא לונקה ואחר כך עם אמא, העיניים שלך היו בורקות מאושר כשהיית מספרת לנו עליהם, וכמה כיף היה והאוכל שזכה לביקורות חלק טובות חלק גרועות. ארוחות שישי בערב כשהיינו נותנים ביחד ביקורות לקינוחים שהכינו אחרים וצחקים.

בקיזור סבתא, מה אני בא להגיד לך? אומרים שבסוף בסוף מה שנשאר מהאדם הוא אוסף של זיכרונות, ואת, רק זיכרונות טובים השארת על כל מי שפגש אותך. סבתא את אש. הבנאדם הכי טוב שפגשתי.

אני מתנצל בפניך על כל הפעמים שלא באתי לבקר אותך כי הייתי עסוק בדברים אחרים. אני מתנצל בפניך על כל הפעמים שיכולתי להתקשר ושכחתי. אני אוהב אותך בכל ליבי וגאה להיות הנכד של אסתר לדרמן. את יכולה לנוח עכשיו. אני מאוד אתגעגע אליך.

עומר תבורי

ביום ראשון מתחיל חודש הרמדאן. ברכות לחברינו וחברותינו הערבים והערביות. נקווה לחודש טוב ומפויס, בלי מלחמות. ושישבו כולם הביתה.

שבת שלום. נילי.